

УДК 338.637

ЄВРОПЕЙСЬКІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

*Лисенко Г. П., м.н.с.,
відділу економічних досліджень,
Інститут продовольчих ресурсів НААН, м. Київ
ORCID ID: 0000-0002-2006-4111*

<https://doi.org/10.31073/foodresources2019-12-25>

Предмет дослідження – результати впровадження європейських механізмів забезпечення якості харчової продукції в Україні. Мета дослідження – виявити результати впровадження європейських механізмів забезпечення якості харчової продукції в Україні. Застосовано методи: системного узагальнення, аналізу та синтезу, аналітичний, порівняння. Результати дослідження. В статті представлено результати впровадження європейських механізмів забезпечення якості харчової продукції в Україні. Проаналізовано вимоги Європейського Союзу, яким повинні відповідати усі товари, які імпортуються на митну територію ЄС та Регламент Європейського Парламенту та Ради 178/2002, основними аспектами якого стало створення Європейської агенції безпеки харчової продукції та забезпечення більшої прозорості та відслідковування якості продукції. Вимоги суттєво різняться в залежності від конкретного товару, але у цілому можуть бути згруповані за такими напрямками: технічні вимоги, екологічні вимоги, вимоги у сфері санітарних та фітосанітарних заходів. Проаналізовано виконання Україною Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Вивчено заходи здійснені Україною для подолання технічних бар'єрів у зовнішній торгівлі, а також санітарні та фітосанітарні заходи в рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Виявлено значне відставання у виконанні Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та причини, що його спричинили. Сфера застосування результатів дослідження. Розраховано на економістів і спеціалістів підприємств харчової та переробної промисловості, фахівців органів влади, наукових працівників, викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів. Результати досліджень мають науково-практичний характер і можуть слугувати джерелом довідкової інформації щодо реального стану результатів впровадження європейських механізмів забезпечення якості харчової продукції в Україні. Вони можуть бути основою для подальших наукових досліджень та прийняття рішень щодо державної підтримки розвитку основних галузей харчової промисловості.

Ключові слова: *якість продукції, європейські стандарти якості, харчова промисловість*

EUROPEAN FOOD QUALITY PROTECTION MECHANISMS IN UKRAINE

*Lysenko H., Junior Research,
Department of economic research,
Institute of Food Resources of NAAS
ORCID ID: 0000-0002-2006-4111*

<https://doi.org/10.31073/foodresources2019-12-25>

Subject of research – the results of the implementation of European mechanisms for ensuring the quality of food products in Ukraine. The purpose of the research is to study the results of the implementation of European food quality assurance mechanisms in Ukraine. Applied methods: system generalization, analysis and synthesis, analytical, comparison. Research results. The article presents the results of the study on the introduction of European mechanisms for the quality assurance of food products in Ukraine. Requirements of the European Union to be met by all goods imported into the EU customs territory and Regulation of the European Parliament and of the Council 178/2002, the main aspects of which were the creation of a European Food Safety Authority and ensuring greater transparency and product quality tracking were analyzed. Requirements vary considerably depending on the particular product, but in general can be grouped in the following areas: technical requirements, environmental requirements, requirements in the field of sanitary and phytosanitary measures. The implementation of Ukraine Association Agreement between Ukraine and the European Union is analyzed. The measures taken by Ukraine to overcome the technical barriers in foreign trade, as well as sanitary and phytosanitary measures within the framework of the Association Agreement between Ukraine and the European Union have been studied. The delay in implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union and the reasons for it were revealed. Scope of application of research results. The results are intended for economists and specialists in food and processing industries, specialists of authorities, scientists, teachers, post-graduate students and students of higher educational establishments. The results of the research has a scientific and practical value and can serve as a source of background information on the real state of the results of the implementation of European mechanisms for ensuring the quality of food products in Ukraine. The results can be the basis for further researches and for making decisions on state support for the development of the main sectors of the food.

Key words: *quality of products, European quality standards, food industry*

Постановка проблеми. Безпечність харчових продуктів – є науковою дисципліною, яка описує обробку, підготовку та зберігання харчових продуктів таким чином, щоб запобігти хворобам харчового походження [1]. Європейський Союз визначив саме безпечність харчових продуктів одним з головних пріоритетів своєї політики.

Якість харчових продуктів – це сукупність властивостей товарів, що зумовлюють їх придатність задовольняти певні потреби людини й відповідають вимогам стандартів [2]. Якість будь-якого харчового продукту визнається за характерними для нього властивостями, які називають показниками якості.

Так наприклад, під якістю м'яса розуміють сукупність властивостей, які виявляють придатність м'яса для харчування, в них входять показники повноцінності (харчова і біологічна) і санітарно-ветеринарної безпечності (доброякісність і безпечність).

Під доброякісністю розуміють відсутність у м'ясі процесів псування (гниття, окислення, прогіркання, пліснявіння та ін.). Показники безпеки - відсутність у м'ясі бактеріологічних, хімічних, механічних патогенів (патогенних мікробів, грибів, гельмінтів, токсинів, механічних домішок та ін.) [3].

Курс України на Євроінтеграцію, вихід на світові насичені ринки значно загострює конкуренцію підприємств харчової промисловості, особливо з показників якості на відповідність Технічним регламентам ЄС, собівартості продукції і попиту споживачів іноземних ринків. У таких умовах одним з головних завдань перед Україною постає пришвидшення гармонізації українських стандартів якості харчової продукції до вимог ЄС та запровадження НАССР на українських підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впровадження європейських механізмів забезпечення якості харчової продукції в Україні досліджували В.Г. Андрійчук, В.М. Гесць, М.П. Сичевський, Д.Ф. Крисанов, П.Т. Саблук,

А.Е. Юзефович, О.В.Скидан, М.Я. Гавриляк, Г.О. Пчелянська та інші. В своїх дослідженнях вони вивчали якість та безпечність харчових продуктів, українські та міжнародні механізми забезпечення якості продукції тощо. Проте українські харчові продукти досі не можуть в повному обсязі конкурувати з іноземними аналогами на міжнародних ринках через невідповідність європейським вимогам якості. Питання впровадження європейських механізмів якості харчових продуктів потребує подальшого вивчення.

Мета статті – виявити результати впровадження європейських механізмів забезпечення якості харчової продукції в Україні.

Результати дослідження. Основні норми і програми із забезпечення якості харчових продуктів іноземних країн базуються на Програмі спільних стандартів якості харчових продуктів ФАО (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН) /ВООЗ (Всесвітня організація охорони здоров'я). У 1961 році ФАО та ВООЗ було створено Комісію з розробки Кодексу Аліментаріус, кількість членів якої у 1997 році нараховувала 158 держав. Комісія розробила численні стандарти, правила, норми та інші рекомендації у сфері забезпечення якості та безпечності харчових продуктів. Особлива увага у Кодексі приділена попередженню хімічного забруднення їжі, зокрема забруднення залишковими пестицидами [4]. Кодекс Аліментаріус містить стандарти на всі основні види харчових продуктів – сирі, напівоброблені та перероблені, які призначені для постачання споживачеві. Кодекс Аліментаріус містить положення щодо гігієни харчових продуктів, харчових добавок, залишків пестицидів, маркування і представлення продуктів, методів аналізу та відбору. Крім того він також містить положення рекомендаційного характеру, яких повинна дотримуватися міжнародна спільнота для захисту здоров'я споживачів і забезпечення однакових торговельних методів, у вигляді правил і норм, настанов та інших документів, що сприяють досягненню цілей Кодексу [1].

З метою вирішення багатьох питань, пов'язаних із забезпеченням безпечності харчових продуктів, в ЄС у 2002 році було прийнято Регламент Європейського Парламенту та Ради 178/2002, основними аспектами якого стало створення Європейської агенції безпеки харчової продукції (European Food Safety Authority) та забезпечення більшої прозорості та відслідковування якості продукції (яка виробляється, імпортується в ЄС, або транспортується через його територію) від її виробництва до кінцевого споживача. Європейська агенція безпеки харчової продукції у своїй діяльності охоплює сфери безпеки харчової продукції та кормів, здоров'я тварин, захисту та здоров'я рослин [4].

Усі товари, які імпортуються на митну територію ЄС в обов'язковому порядку повинні відповідати усім вимогам Європейського Союзу, спрямованим на забезпечення захисту споживачів. Ці вимоги суттєво різняться у залежності від конкретного товару, але у цілому можуть бути згруповані за такими напрямками:

- Технічні вимоги;
- Екологічні вимоги;
- Вимоги у сфері санітарних та фітосанітарних заходів.

Крім того, до певних видів продукції на рівні ЄС встановлюються маркетингові стандарти, а також застосовуються імпорту обмеження, що також можуть розглядатися як механізми захисту внутрішнього ринку від імпортних товарів, якість і безпека яких не відповідає вимогам Євросоюзу.

Технічні вимоги. Основні технічні вимоги класифікуються у секторах безпеки продукції, технічної стандартизації, упаковки та маркування продукції.

Загальні вимоги у сфері безпеки продукції визначені Директивою Європейського Парламенту та Ради 2001/95/ЄС від 3.12.2001 р. «Про загальну безпеку продукції». Даний законодавчий акт застосовується за відсутності конкретних правил, що регулюють безпеку окремих категорій товарів або якщо конкретні правила (галузеві), є недостатніми.

Відповідно до положень Директиви, продукт вважається безпечним, якщо відповідає положенням безпеки, передбаченим в європейському законодавстві або, у разі відсутності таких правил, за умови відповідності національним вимогам держави-члена ЄС де він продається, або запускається у ринковий обіг. Продукт також вважається безпечним, якщо він відповідає європейському стандарту.

У свою чергу, виробник продукції та дистриб'ютор зобов'язані:

- поставляти на ринок продукти, які відповідають загальним вимогам безпеки;
- забезпечувати споживачів необхідною інформацією щодо потенційної загрози продукту, зокрема, коли це безпосередньо не очевидно;

- інформувати відповідні національні органи про факти щодо потенційної або прямої небезпеки продуктів, а також співпрацювати з цими органами у контексті реалізації заходів, вжитих для захисту споживачів.

- Директивою передбачено, що контроль за безпекою продукції покладається на компетентні органи держав-членів ЄС. Зокрема, такі органи відповідають за:

- моніторинг відповідності продукції вимогам нормам техніки безпеки;
- вжиття необхідних заходів по відношенню до небезпечних продуктів і відповідне інформування ЄС.

У свою чергу на рівні ЄС, запроваджено функціонування «Системи швидкого сповіщення про непродовольчі товари, що здатні зумовлювати серйозні ризики» – RAPEX (Rapid Alert System for non-food products posing a serious risk), створеної з метою оперативного обміну інформацією між державами-членами ЄС та Єврокомісією у разі виявлення продукції, яка становить серйозну небезпеку.

Загальний порядок та умови розміщення продукції на внутрішньому ринку ЄС, проведення робіт з оцінки відповідності та акредитації, а також механізм ринкового нагляду окреслені у Регламенті Ради ЄС № 765/2008 від 09.07.2008 та Рішенні Європейського Парламенту та Ради ЄС № 768/2008 від 09.07.2008.

Гармонізовані стандарти можуть бути розроблені трьома незалежними органами по стандартизації:

- Європейським комітетом з стандартизації (CEN);
- Європейським комітетом з стандартизації в галузі електротехніки (CENELEC);
- Європейським інститутом телекомунікаційних стандартів (ETSI).

У свою чергу, процедури з оцінки відповідності здійснюються виробником продукції або третьою стороною, яка несе відповідальність за таку оцінку. В якості третьої сторони виступають уповноважені органи в кожній державі-члені ЄС.

Маркування CE вказує, що продукт відповідає всім діючим вимогам і пройшов процедуру оцінки відповідності. Упаковка товарів, що постачаються на ринок має відповідати вимогам, викладеним у Директиві Європейського Парламенту та Ради 94/62/EC від 20.12.1994 щодо пакування та поводження з відходами пакування.

Екологічні вимоги. Екологічні вимоги до продукції, яка постачається на ринок ЄС складаються з наступних основних елементів:

- Регулювання торгівлі небезпечними хімікатами.

Імпорт небезпечних хімічних речовин в ЄС підлягає контролю відповідно до Роттердамської конвенції про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин і пестицидів у міжнародній торгівлі. Положення Конвенції імplementовані в законодавство ЄС Регламентом ЄП та Ради ЄС 689/2008 від 17.06.2008 щодо експорту та імпорту небезпечних хімікатів. Уся інформація щодо вимог імпорту, встановлених для конкретних товарів міститься в Європейській базі даних експорту та імпорту небезпечних хімічних речовин – EDEXIM.

- Контроль на наявність стійких органічних забруднювачів.

Політика ЄС спрямована на усунення або зведення до мінімуму використання цих продуктів у відповідності до Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі

та Протоколу до регіональної Конвенції ЄЕК ООН з транскордонного забруднення повітря на великі відстані. Базовий документ законодавства Євросоюзу – Регламент ЄП та Ради ЄС № 850/2004 від 29.04.2004.

- Реєстрація, оцінка, дозвіл та обмеження хімічних речовин (REACH).

REACH введено в дію Регламентом ЄП та Ради ЄС № 1907/2006 від 18.12.2006. Ним встановлено систему обліку існуючих і нових речовин, а також визначено вимоги для виробників держав-членів ЄС та імпортерів Євросоюзу щодо продуктів, які містять хімічні речовини. Управління системою REACH здійснюється з боку Європейського хімічного агентства (ЕСНА).

- Класифікація, маркування та упаковка речовин і сумішей.

Хімічні речовини можуть бути розміщені на ринку ЄС, якщо вони класифіковані, марковані та упаковані відповідно до положень Регламенту ЄП та Ради ЄС № 1272/2008 від 16.12.2008.

- Вимоги до засобів захисту рослин та біоцидів.

В ЄС засоби захисту рослин для розміщення на ринку мають бути авторизовані у відповідності до положень Регламенту ЄП та Ради ЄС № 1107/2009 від 21.10.2009. У свою чергу, біоциди (дезінфікуючі засоби, консерванти, несільськогосподарські пестициди), що постачаються на ринок ЄС мають відповідати вимогам Директиви ЄП та Ради ЄС 98/8/ЕС від 18.02.2008 та низці інших законодачих актів Євросоюзу.

Поряд з окресленим вище основними екологічними вимогами також регламентовано імпорту на територію ЄС миючих засобів, добрив, озоноруйнуючих речовин, фторованих парникових газів, вимираючих видів тварин, відходів тощо.

Вимоги у сфері санітарних та фітосанітарних заходів (СФЗ). Товари, що ввозяться на митну територію ЄС, мають відповідати санітарним і фітосанітарним вимогам ЄС щодо захисту здоров'я людей і тварин. Ці вимоги класифікуються у секторах безпеки продуктів харчування та кормів, здоров'я рослин і громадського здоров'я.

Правила ЄС з офіційного контролю у сфері СФЗ встановлені Регламентом ЄП та Ради ЄС № 882/2004 від 29.04.2004 (контроль за дотриманням законодавства у сферах продуктів харчування, кормів, здоров'я та благополуччя тварин) та Регламентом ЄП та Ради ЄС № 854/2004 від 29.04.2004 (спеціальні правила організації офіційного контролю щодо продуктів тваринного походження призначених для споживання людиною).

Контроль у сфері СФЗ здійснюється компетентними органами держав-членів ЄС, координується Європейською Комісією та Європейським органом з питань безпеки продуктів харчування.

Продукти харчування, які імпортуються на територію ЄС мають відповідати умовам, які включають:

- загальні принципи і вимоги харчового законодавства (Регламент ЄП та Ради ЄС № 178/2002);

- реєстрацію імпортерами ЄС постачальників продукції з країни походження товару;

- загальні правила гігієни харчових продуктів та специфічні вимоги до гігієни харчових продуктів тваринного походження;

- правила щодо мікробіологічних критеріїв харчових продуктів;

- правила щодо залишків пестицидів, ветеринарних препаратів та забруднюючих речовин у харчових продуктах;

- спеціальні правила щодо генетично-модифікованих харчових продуктів та кормів, біо-білків і нових продуктів;

- спеціальні правила щодо окремих груп продовольчих товарів (мінеральних вод, какао, швидкозаморожених харчових продуктів) і харчових продуктів, спрямованих на конкретні групи населення (продукти для немовлят і дітей);

- конкретні маркетингові вимоги та вимоги щодо маркування, вимоги щодо вихідних матеріалів, складових кормів і кормів, призначених для конкретних поживних цілей;

- загальні правила щодо матеріалів, призначених для контакту з харчовими продуктами.

- Імпорт тварин і продуктів тваринного походження здійснюється у відповідності до таких правил:

- країна-експортер має бути включена до списку держав, яким дозволено експортувати відповідну категорію продукції до ЄС;

- продукти тваринного походження можуть бути імпортовані на територію ЄС за умови їх виробництва на затверджених переробних підприємствах, в країні-експорті;

- увесь імпорт тварин і продуктів тваринного походження має супроводжуватися сертифікатом здоров'я, виданим офіційним ветеринарним компетентним органом країни-експортера;

- кожна партія товару підлягає перевірці на пункті пропуску, де перетинається митний кордон ЄС.

У разі, якщо у країні-експорті зафіксовано спалах ветеринарного захворювання, яке становить серйозну загрозу для тваринного або громадського здоров'я, Євросоюзом застосовуються тимчасові захисні заходи, у тому числі призупинення імпорту з усієї або частини території країни.

Директива Ради ЄС 2000/29/ЕС від 08.05.2000 визначає основні вимоги, які застосовуються до рослин та продуктів рослинного походження, що ввозяться на територію ЄС. Зокрема, при імпорті продукції рослинного походження має бути представлено фітосанітарний сертифікат, виданий компетентним органом країни-експортера, проведено процедури фітосанітарного контролю на пункті пропуску, де перетинається митний кордон ЄС. Крім того, до насіння і посадкового матеріалу, що імпортується до ЄС, висуваються спеціальні маркетингові умови [5].

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, політична частина якої була підписана 21 березня 2014 року, а економічна – 27 червня 2014 року, Україна активно здійснює підготовчий процес для реалізації політичної асоціації та економічної інтеграції між Україною та Європейським Союзом. Цей процес здійснюється за такими основними категоріями: політичний діалог, національна безпека та оборона; юстиція, свобода, безпека та права людини; технічні бар'єри у торгівлі; санітарні та фітосанітарні заходи; митні питання; підприємництво; державні закупівлі; інтелектуальна власність; енергоефективність та ЖКГ; енергетика; оподаткування; статистика та обмін інформацією; навколишнє природне середовище та цивільний захист; транспорт, транспортна інфраструктура, поштові та кур'єрські послуги; наука, технології та інновації, космос; фінансовий сектор; управління державними фінансами; гуманітарна політика; сільське господарство; захист прав споживачів; соціальна політика та трудові відносини; громадське здоров'я; освіта, навчання та молодь; фінансове співробітництво та боротьба з шахрайством.

Серед цих категорій для ефективного здійснення виробничої діяльності, а також виходу на ринки ЄС для української харчової промисловості, вирішальними є: технічні бар'єри у торгівлі, а також санітарні та фітосанітарні заходи. Перехід на міжнародні технічні регламенти знизить нетарифні бар'єри в торгівлі, покращить доступ української промислової продукції на ринки та стимулюватиме експорт. Відповідно до Угоди про асоціацію Україна взяла на себе зобов'язання поступово забезпечити відповідність з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС та дотримуватися принципів і практик, викладених у діючих регламентах ЄС. Санітарні та фіто-санітарні заходи стосуються стандартів безпечності продуктів та є необхідними для спрощення процедур торгівлі сільськогосподарською та харчовою продукцією, а також рослинами [7].

В період з 2014 до 2018 рр. Україна просунулась у виконанні Угоди про асоціацію. Зокрема, відповідно до «Звіту про виконання Угоди про асоціацію між Україною та

Європейським Союзом у 2018 році» загальний прогрес виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС за 5 років склав 42%, а за 2018 рік від запланованих на рік заходів було виконано 52%.

Якщо розглядати лише здійснені у 2018 році заходи по категорії «Технічні бар'єри у торгівлі», то виконання Угоди по ним склало 70%.

Зокрема, з 1 січня 2019 року в Україні втратило чинність, тобто було гармонізовано, 10917 стандартів, розроблених до 1992 року, що становить майже 90% від загального обсягу.

У категорії «Санітарні та фіто-санітарні заходи» у 2018 році виконано заходів на 64% від запланованих на рік. Зокрема, у січні 2018 року Президент України підписав Закон «Про безпечність та гігієну кормів», який сприятиме розвитку ринку кормів в Україні. У грудні 2018 року Верховною Радою прийнятий Закон «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів», що зобов'язує виробників харчових продуктів надавати повну інформацію про свою продукцію та має спростити торгівлю з країнами ЄС. У липні 2018 року Верховна Рада прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання проведення деяких фіто-санітарних процедур». Законом посилюється можливість залучення приватного сектору до надання послуг із фіто-санітарного інспектування та експертизи продукції на кордоні, а також вдосконалюються окремі фіто-санітарні процедури та їх відповідність із законодавством ЄС [7].

У вересні 2018 року набув чинності розділ VII Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», який завершує другий етап переходу підприємств на нову систему контролю за безпечністю харчових продуктів НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Point), розроблену Всесвітньою організацією охорони здоров'я. На початок 2018 року 426 українських підприємств, що виробляють харчові продукти, вже впровадили систему НАССР, а ще 143 знаходились на стадії розробки та впровадження.

Також у 2018 році було розроблено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення заходів стосовно забезпечення простежуваності» [7].

Мінагрополітики у 2018 році прийняло низку наказів, якими затверджено:

- перелік продуктів, які підлягають державному контролю на призначених прикордонних інспекційних постах;

- перелік харчових продуктів нетваринного походження та кормів нетваринного походження, вантажі з якими при ввезенні на митну територію України підлягають посиленому державному контролю;

- порядок проведення державного контролю потужностей, розташованих у країнах-експортерах, з яких дозволяється ввезення (пересилання) продуктів на митну територію України;

- порядок ведення державного реєстру країн та потужностей, з яких дозволяється ввезення (пересилання) продуктів на митну територію України;

- методи відбору зразків для визначення максимально допустимих рівнів певних забруднюючих речовин у харчових продуктах для цілей державного контролю;

- порядок ідентифікації та реєстрації великої рогатої худоби;

- порядок ідентифікації та реєстрації овець та кіз;

- порядок ідентифікації та реєстрації свиней;

- вимоги щодо ввезення (пересилання) на митну територію України живих тварин, їх репродуктивного матеріалу, харчових продуктів тваринного походження та продуктів, не призначених для споживання людиною (знаходиться на реєстрації в Мін'юсті).

За даними Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів 306 українських виробників тваринницької продукції мають право

експорту до країн ЄС, з яких 126 є виробниками харчових продуктів для споживання людиною, зокрема м'яса птиці, риби, меду, яєць, молока та молочних продуктів [7].

Висновки

Процес приведення стандартів якості до рівня ЄС та асоціації з ним в Україні активно впроваджується уже протягом 5 років з моменту підписання Угоди про асоціацію, проте через постійні перепони він іде повільніше, ніж було заплановано. Так, у 2017 році від запланованих на рік було виконано лише 41% поставлених завдань, а у 2018 – 52%. Загальний прогрес виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС у 2018 році досяг лише 42%. Слабкому проходженню євроінтеграційних законопроектів в Парламенті України є цілий ряд причин, включаючи відсутність спеціальних процедур для швидшого затвердження євроінтеграційних законопроектів, що значно спростило б цей процес. Негативно впливає на затвердження законопроектів значний спротив окремих груп інтересів, недостатня інституційна спроможність міністерств, засилля корупції тощо. У цьому контексті для успішного виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС має вирішальне значення запровадження конструктивного діалогу та ефективна координація роботи між парламентом та урядом. Важливо продовжувати активне впровадження НАССР на підприємствах харчової промисловості та продовжувати роботу над гармонізацією державних стандартів якості для отримання виходу вітчизняних підприємств харчової промисловості на ринки Європейського Союзу.

Бібліографія

1. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. <https://uk.wikipedia.org> (дата звернення: 01.06.2019).
2. Зайцева Г. Т., Горпинко Т. М. Технологія виготовлення борошняних кондитерських виробів: Підруч. для проф.-техн. навч. закладів. Київ: Вікторія, 2002. 400 с.
3. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Товарознавство м'яса. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 164 с.
4. Забезпечення якості харчових продуктів у ЄС. Вимоги до виробництва хліба у Великобританії та Франції. Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром. <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29347.pdf>.
5. Основні вимоги законодавства ЄС до безпеки та якості товарів / Представництво України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії. <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/Ukraine> (дата звернення: 01.06.2019).
6. ХАССП (НАССР) в Україні. <https://lab.biz.ua/vnedrenie-system-iso/hassp-upravlenie-bezopasnostyu-produktsii/> (дата звернення: 01.06.2019).
7. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2018 році. https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/AA_report_UA.pdf.
8. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 році. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/pro-vikonannya-ugodi-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrainoyu-ta-evropeyskim-soyuzom-za-2017-rik.pdf>.

References

1. Wikipedia. Free Encyclopedia. (2019). <https://uk.wikipedia.org/> [in Ukrainian].
2. Zaitseva H., Horpynko T. (2002). Tekhnolohiia vyhotovlennia boroshnianykh kondyterskykh vyrobiv [The technology of making flour confectionery products]. Kyiv: Victoria, 400 p. [in Ukrainian].
3. Birta H., Burhu Yu. (2011). Tovaroznnavstvo miasa [Commodity study of meat]. Kyiv: Center for Educational Literature, 164 p. [in Ukrainian].

4. Zabezpechennia yakosti kharchovykh produktiv u YeS. Vymohy do vyrobnytstva khliba u Velykobrytanii ta Frantsii [Ensuring food quality in the EU. Requirements for bread production in the UK and France]. <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29347.pdf> [in Ukrainian].

5. Osnovni vymohy zakonodavstva YeS do bezpeky ta yakosti tovariv [The main requirements of the EU legislation for the safety and quality of goods]. (2018). <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/Ukraine> [in Ukrainian].

6. HACCP in Ukraine. (2019)/ <https://lab.biz.ua/vnedrenie-system-iso/hassp-upravlenie-bezopasnostyu-produktsii> [in Russian].

7. Zvit pro vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom u 2018 rotsi [Report on implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in 2018]. (2018). https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/AA_report-UA.pdf [in Ukrainian].

8. Zvit pro vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom u 2017 rotsi [Report on implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in 2017]. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/pro-vikonannya-ugodi-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrainoyu-ta-evropeyskim-soyuzom-za-2017-rik.pdf> [in Ukrainian].